

České a československé právní dějiny

Ladislav Vojáček

III. - 2

Právo v letech 1848-1918

Úvod, občanské a obchodní právo

Stát a právo v konstituční éře habsburské monarchie (1848-1918)

1. Revoluce let 1848-1849
2. Bachovský absolutismus
3. Obnovení konstitučního režimu
4. Rakousko-uherský dualismus

Právo v letech 1848-1918 – osnova

1. čtyři poznámky na úvod
2. změny v jednotlivých odvětvích práv
3. instituty občanského, obchodního, případně i trestního práva
4. uherské právo

Poznámky na úvod

1. Nejdůležitější rysy právní úpravy
2. Pojetí rakouského práva
3. Tvorba práva
4. Publikace právních předpisů

Nejdůležitější rysy právní úpravy

- a) v soukromém i trestním právu již bylo to nejpodstatnější vykonáno
- b) padesátá léta 19. století představují druhou nejvýznamnější etapu ve vývoji moderního právního řádu habsburského soustátí.
- c) vliv obnovení konstitučního režimu
- d) rozvoj průmyslového podnikání a obchodu
- e) vstup dělnictva do politického života
- f) snaha přizpůsobovat rakouský právní řád předpisům platným Prusku (Německu)

Pojetí rakouského práva

- výchozí princip = **rovnost před zákonem**

X zachování instituce šlechtictví,
omezení volebního práva,
postavení čeledi a služebnictva a
d.

Tvorba práva

- zákonodárce = zastupitelské sbory ve spolupráci s panovníkem
= moc pochází z lidu
- právo = výraz vůle politicky aktivního obyvatelstva, jehož podíl v populaci postupně roste

František Josef I.

Publikace právních předpisů

- Říšský zákoník (ř. z., Reichsgesetzblatt, R. G. Bl.)
- zemské zákoníky
 - český zemský zákoník (č. z. z.)
 - společný moravsko-slezský zemský zákoník (m. z. z.).

OBČANSKÉ PRÁVO

Východisko = ABGB z roku 1811

- v podstatě jen kosmetické úpravy textu a některá doplnění
- vztahy související s podnikáním a obchodem nově upraveny mimo rámec občanského zákoníku
- c) tři dílčí novely z let 1914 (276 ř. z.), 1915 (208 ř. z.) a 1916 (69 ř. z.)

Úpravy textu a některá doplnění

- pozůstatky pozemkově vrchnostenských vztahů (zejm. dělené vlastnictví)
- manželské vztahy katolíků (čl.10 konkordátu z roku 1855; tzv. květnové zákony 1868)
- dědické a rodinné právo (zákon o řízení nesporném)
- dědické právo (notářský řád 1855, nově 1871)

Vztahy související s podnikáním a obchodem

- živnostenský řád 1859
- obchodní právo 1863
- směnečné právo 1850
- zákony o pozemkových knihách
- předpisy omezující vlastníky ve veřejném zájmu nebo v oprávněném zájmu jiných vlastníků
- předpisy precizující odpovědnost za škody, způsobené v souvislosti s podnikáním

INSTITUTY OBČANSKÉHO PRÁVA

Subjekty práva

- východisko = přirozenoprávní koncepce
- **subjekt práva** = nositel právní subjektivity
 - a) každý člověk, i nenarozené dítě (fyzická osoba)
 - +zvláštní ochrana těm, kdo vůbec neměli nebo měli omezenou způsobilost k právním úkonům
 - b) právnická osoba (dovolená společnost)
 - neměla způsobilost k právním úkonům

Uzavření manželství

- zakládalo se zvláštní smlouvou
- zpočátku souhlas orgánů politické správy (pro katolická manželství do roku 1867)
- manželskou smlouvu nemohli platně uzavřít
 - a) "zuřiví, šílení, blbí a nedospělí" (§ 48)
 - b) ti, jimž v tom bránily absolutní nebo relativní překážky uzavření manželství
- bylo je možné prohlásit za neplatné, ...

Předmět svatební smlouvy

- věno
- obvěnění
- jitřní dar
- dědická smlouva
- vdovský plat

Vztah muže, ženy a dětí

- muž = hlava rodiny (§ 91)
- společná práva obou rodičů k dětem
- zvláštní práva otce
- podrobně postavení nemanželských dětí

Zánik manželství

- smrt nebo prohlášení za mrtvého
- prohlášení za neplatné
- rozluka
- (rozvod od stolu a lože)

Poručnictví a opatrovnictví

■ poručník

- ustanoven soudem nezletilému

■ opatrovník (kurátor)

- ustanoven osobě, která se nebyla z různých jiných důvodů schopna postarat o své záležitosti a hájit své právní zájmy

(= šílenci, blbí, marnotratní, nenarození, nepřítomní, trestanci ad.)

Věc v právním slova smyslu

Věc = "všechno, co od osoby je rozdílné a slouží k potřebě lidí"

- specifické kategorie věcí:
 - věci ničí
 - veřejný statek
 - státní jmění

Dělení věcí

- movité a nemovité
- zužitelné ("spotřebitelné") a nezužitelné
- hromadné
- příslušenství
- cenitelné a necenitelné

Věcná práva

Výchozí pojmy:

- **majitel** = ten, kdo měl věc ve své moci nebo úschově
- **držitel** = takový majitel věci, který měl "*vůli ji za svou podržeti*" (= římskoprávní pojetí držby)
 - + řádný ("pořádný")
 - + neřádný

Věcná práva

■ Vlastnické právo

= oprávnění *"s podstatou a užitky věci podle své vůle nakládati a každého jiného z toho vyloučiti"* (§ 354)

■ Služebnosti

= dílčí věcná práva k cizím věcem

- pozemkové (domovní + polní)

- osobní (nutné užívání věci + požívání + bydlení)

■ Zástavní právo

= slouží k zajištění oprávněných zájmů věřitele

Smlouvy

- princip smluvní svobody
- *nabídka* (oferta) a její bezvýhradná *akceptace*
- platná smlouva =
 - uzavřená osobami, které
 - k tomu měly způsobilost
 - svým souhlasem projevily svou skutečnou vůli
 - směřující k možnému a dovolenému plnění

Dědění

Dědické důvody:

vůle zůstavitele

- testamentu
- kodicil
- manželská smlouva

zákon

Formy posledního pořízení:

holografický testament

soudní nebo notářský

testament

kodicil

Dědění ze zákona

Zákonní dědici:

1. zůstavitelovy děti (a jejich potomci)
2. zůstavitelovi rodiče (a jejich potomci)
3. zůstavitelovi prarodiče (a jejich potomci)
4. – 6. první, druzí a třetí prarodiče (a jejich potomci)

+ vždy pozůstalý manžel

- první novela roku 1914: jen čtyři třídy

- neopomenutelní dědici

SMĚNEČNÉ PRÁVO

- do 17. století prakticky výlučně právní obyčeje
- 1717 císařský reskript (vzor = Slezská Vratislav)
- 1763 česko-rakouský směnečný řád
(soustava směnečných a merkantilních soudů)
- 1850 směnečný řád (51/1850 ř. z.)
 - pro celé území Německého spolku
 - **směnky** = abstraktní cenné papíry, obsahující závazek k peněžitému plnění

OBCHODNÍ PRÁVO

- do poloviny 19. století především cechovní předpisy
- po roce 1848: směnečný řád, všeobecný občanský zákoník, zákon o spolcích z roku (1852), zákon o protokolování firem a o obchodních společnostech z roku (1857), zákon o burzách a dohodcích na zboží (1860)
- **Všeobecný obchodní zákoník (1/1863 ř. z.)**

Všeobecný obchodní zákoník

- vznikl na široké bázi Německého spolku
 - stanovil pravidla obchodního styku
 - upravil podmínky vzniku a fungování obchodních společností

Souvisící předpisy

- spolkový zákon z roku (1852)
- koaliční zákon z roku (1870)
- zákon o hospodářských a výrobních společnostech z roku (družstevní zákon; 1873)
- zákon o burzách z roku (1875)
- akciový regulativ (1899)
- zákon o společnostech s ručením omezeným z roku (1906)

OBCHODNÍ PRÁVO

Obchod

- směna peněz za zboží nebo zboží za zboží obchodníků, ale i
 - spekulativní koupě (koupě za účelem dalšího prodeje)
 - opatření si věci formou spekulativní koupě (spekulativní prodej)
 - převzetí pojištění za pevnou prémii
 - námořní zápůjčka
 - burzovní obchody a d.
- všechny smlouvy, které obchodník uzavíral v souvislosti s provozem své obchodní živnosti, pokud se netýkaly nemovitostí

Obchodní společnosti

- veřejná obchodní společnost
- komanditní společnost
- komanditní společnost na akcie
- akciová společnost
- společnost s ručením omezeným (zákon č. 58/1906 ř.z.).
- tichá společnost

Družstva

- upravoval je zákon č. 70/1873 ř. z. o výdělkových a hospodářských společenstvech
- **Družstva** = svépomocná spolčení s neuzavřeným počtem členů, jejichž účelem je podporovat živnost nebo hospodářství svých členů
- vznikala zápisem do zvláštního rejstříku
- orgány = valná hromada + představenstvo + (dozorčí rada)